XIII Przegląd Prac Magisterskich z Zakresu Historii Farmacji

Anna Trojanowska

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

Adres do korespondencji: Anna Trojanowska, Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN,
ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa, e-mail: atrojan@ihnpa.pan.waw.pl

XIII REVIEW OF MASTER'S THESES IN THE FIELD OF THE PHARMACY OF HISTORY

On January 18, 2019, at the headquarters of the Polish Pharmaceutical Society in Warsaw, the XIII Review of Master's Theses in the Field of the Pharmacy History took place. Polish Pharmaceutical Society – All-Polish Section of History of Pharmacy and Institute for the History of Science, Polish Academy of Sciences, were the organizers of the event.

During the Review, five works from three academic centers of Poznań, Wrocław, and Warsaw were presented. The works dealing primarily with the history of the 19th and 20th centuries became the subject of a later discussion. The condition of the history of pharmacy as the subject of MA theses was also discussed.

Keywords: revive of master's theses, history of pharmacy.

© Farm Pol, 2019, 75 (1): 24–27

W siedzibie Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego w Warszawie 18 stycznia 2019 r. odbył się XIII Przegląd Prac Magisterskich z Zakresu Historii Farmacji. Organizatorzy: Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne – Ogólnopolska Sekcja Historii Farmacji oraz Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN z satysfakcją odnotowali, że w tym roku zgłoszono sześć prac z trzech ośrodków akademickich: Poznania, Wrocławia i Warszawy, co w porównaniu z ubiegłym rokiem, gdy wpłynęły zaledwie trzy zgłoszenia i nie wiadomo było, czy Przegląd w ogóle się odbędzie, należy przyjąć z ostrożnym optymizmem.

Warto przypomnieć, że pomysłodawcą Przeglądu był dr Jan Majewski (Honorowy Przewodniczący Ogólnopolskiej Sekcji Historii Farmacji PTFarm), który wraz z prof. dr hab. Haliną Lichocką z Instytutu Historii Nauki PAN organizowali i prowadzili poprzednie edycje tego wydarzenia. W tym roku nastąpiła zmiana, zebranych powitały dr Lidia Czyż – przewodnicząca Ogólnopolskiej Sekcji Historii Farmacji PTFarm oraz dr hab. Anna Trojanowska, prof. PAN z Instytutu

Historii Nauki PAN. Tematyka prac była różnorodna i dotyczyła głównie XIX i XX wieku, jedna praca poświęcona została wcześniejszym dziejom.

Ośrodek wrocławski zgłosił pracę mgr. Tomasz Bobera „Plaga Justyniana” a „Czarna Śmierć” – analiza krytyczno-porównawcza dwóch wielkich europejskich epidemii (promotor – prof. dr hab. Bożena Płonka-Syroka, Zakład Humanistycznych Nauk Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu). Autor porównał skalę, przebieg i efekty dwóch wielkich europejskich epidemii – „plagi Justyniana” z VI w. oraz „Czarnej Śmierci” z XIV w. Podjął również próbę krytycznej weryfikacji omawianych źródeł, opracował zestawienie hipotez dotyczących obu epidemii, wskazując te najbardziej prawdopodobne. Zwrócił uwagę na metody leczenia przy użyciu środków farmakologicznych, głównie pochodzenia roślinnego, kwantanny oraz na inne rozwiązania przeciwepidemiczne, a także na wpływ obu pandemii na dalsze dzieje świata – w tym na rozwój nauk medycznych.

Drugą z prac wykonaną pod opieką naukową prof. Płonki-Syroki zaprezentowała mgr Marta Lorenz. Tematem jej wystąpienia była *Sytuacja zdrowotna na froncie wojny krymskiej (1853–1856) w świetle źródeł z epoki*. Autorka omówiła tragiczną sytuację zdrowotną żołnierzy biorących udział w wojnie krymskiej. Statystyka zgonów – 2/3 z powodu chorób, 1/3 w wyniku prowadzonych działań wojennych – skłoniła autorkę do przyjrzenia się warunkom sanitarnym bytowania żołnierzy wszystkich armii biorących udział w tej wojnie oraz chorobom, które ich nękały. Na podstawie źródeł z epoki, tj. listów, pamiętników, autobiografii, autorka dokonała analizy ówczesnych wyobrażeń na temat chorób i sposobów ich leczenia. Starła się też ocenić, co miało wpływ na fatalne warunki bytowania żołnierzy, a co za tym idzie na szerzenie się chorób. Poruszyła także temat rozwoju szpitalnictwa

i profesjonalnego pielęgniarstwa, który rozpoczął się właśnie podczas wojny krymskiej. Opisała zmiany wprowadzone przez brytyjską pielęgniarkę Florence Nightingale w szpitalu wojskowym w Scutari oraz działania prowadzone przez jamajską sanitariuszkę Mary Seacole w obozie brytyjskim na Krymie. Działania obu kobiet w świetle dzisiejszej wiedzy nie zawsze były słuszne, przyczyniły się jednak do poprawy sytuacji zdrowotnej biorących udział w tej wojnie żołnierzy.

Z ośrodka poznańskiego zgłoszono trzy prace. *Diagnostyka laboratoryjna w polskim piśmiennictwie lekarskim w okresie zaborów* była tematem pracy mgr Wiktorii Koszudy (promotor – prof. Anita Magowska, Katedra i Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu). Autorka przedstawiła ogólny rozwój diagnostyki laboratoryjnej w Europie w XIX w. oraz dokonała analizy tekstów dotyczących diagnostyki, które ukazały się na łamach czasopism lekarskich wydawanych na ziemiach polskich („Nowin Lekarskich”, „Medycyny”, „Kroniki Lekarskiej” i „Przeglądu Lekarskiego”). Prace te zanalizowała pod kątem informacji o oznaczeniach chemicznych, sprzęcie laboratoryjnym i rodzaju badanego materiału. Artykuły o badaniach laboratoryjnych zaczęły pojawiać się od połowy XIX w. – w 1844 r. założono laboratorium kliniczne w Szpitalu Ogólnym w Wiedniu. Od tego momentu nastąpił dynamiczny rozwój metod analitycznych, o których polscy lekarze dowiadawali się z czasopism polskich oraz zagranicznych i które wprowadzali do własnych laboratoriów. Diagnostyka laboratoryjna zaczęła kształtować się na łamach czasopism lekarskich okresu zaborów. Z biegiem lat wzrastała świadomość wśród lekarzy co do znaczenia badań laboratoryjnych w rozpoznawaniu i różnicowaniu chorób.

Z kolei praca mgr Iwety Ścisły *Charakterystyka społeczno-demograficzna studentów poznańskiego Wydziału Farmaceutycznego w latach 1945–1955* (promotor – dr n. hum. Katarzyna Pękacka-Falkowska, Katedra i Zakład Historii i Filozofii Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu) to studium z zakresu historii społecznej i historii farmacji. Autorka poddała analizie cechy społeczne i demograficzne studentów farmacji Uniwersytetu Poznańskiego/Akademii Medycznej w Poznaniu w pierwszej dekadzie po zakończeniu drugiej wojny światowej. Na podstawie analizy

danych pozyskanych z teczek osobowych studentów i absolwentów kierunku *Farmacja* z lat 1945–1955 zdeponowanych w Archiwum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, autorka określiła wiek studentów w chwili immatrykulacji i zdobycia przez nich dyplomu, ich stan cywilny, pochodzenie społeczne, narodowość, przynależność państwową, wyznanie, język ojczysty, miejsce urodzenia i zamieszkania itp. Przeanalizowała też życiorysy wojenne wybranych studentów, a także napisane przez nich w latach pięćdziesiątych rozprawki uzasadniające konieczność przyjęcia na studia farmaceutyczne, które stanowiły kluczowy element egzaminu wstępnego.

Autorka drugiej pracy, wykonanej pod opieką naukową dr Katarzyny Pękackiej-Falkowskiej, mgr Anna Grzesiak nie mogła przyjechać na Przegląd. Warto jednak odnotować, że tematem jej pracy była *Farmaceutyczna socjotopografia Poznania w XIX i pierwszej połowie XX wieku*.

Ośrodek warszawski reprezentowała mgr Weronika Maria Walczewska, która przedstawiła *Historię odkrycia penicyliny i wprowadzenia jej na rynek farmaceutyczny* (promotor – dr hab. prof. PAN Iwona Arabas, Katedra i Zakład Bioanalizy i Analizy Leków, Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego). Autorka przedstawiła początki i rozwój badań nad antybiotykami. Dowodziła, że pierwszym odkrywcą penicyliny był prawdopodobnie Ernest Duchesne, natomiast Fleming był ponownym odkrywcą tego antybiotyku. Rozpoczęcie produkcji penicyliny w Polsce wkrótce po zakończeniu działań wojennych świadczy o tym, że był to produkt o znaczeniu strategicznym. Mimo początkowej pomocy ze strony Kanady, Polacy byli jednak zmuszeni do wprowadzenia własnych rozwiązań w zakresie technologii produkcji. Wyjaśnienie kwestii wycofania pomocy przez UNRRA, a w szczególności niedostarczenie do Polski wirówek tzw. „ekstraktorów Podbielnia”, wymaga dalszych badań historycznych. Nadal nie wiadomo, w jaki sposób osiągnięto dobre wyniki technologiczne bez użycia oryginalnych wirówek. Dostęp do materiałów źródłowych jest obecnie utrudniony – część z nich została zniszczona bądź przechowywane są w nieznanym miejscu. Prawdopodobnie wielu cennych informacji mogłyby dostarczyć dokumenty znajdujące się w Archiwum Polfy Tarchomin® S.A. Mogą one być tajne, na co wskazuje fakt, że produkcja penicyliny

była prawdopodobnie kontrolowana przez wojsko lub władze państwowe.

Po wysłuchaniu prezentacji przystąpiono do ożywionej dyskusji, dotyczyła ona tematów wystąpień, jak również kondycji historii farmacji jako przedmiotu wykładanego na uniwersytetach medycznych. Czy zatem historia farmacji ma szanse na przetrwanie na uczelniach? Czy absolwent farmacji może napisać pracę magisterską na temat historii farmacji? Z kularowych rozmów można wnosić, że władze niektórych uczelni odrzucają taką możliwość. Być może kluczowym jest tu kolejne pytanie, czy praca z historii ma taką samą wagę jak praca eksperymentalna? (czy student nie marnuje przypadkiem czasu na szperanie w archiwach, zamiast przeprowadzać badania w laboratorium?). Humanistyczny aspekt badań przyrodniczych nadal jest niedoceniany. Wydaje się więc, że pytanie – co z tą historią farmacji? – wciąż pozostaje aktualne. Tym bardziej może cieszyć fakt, że wśród absolwentów znajdują się tacy, którzy szeroko traktowaną historię farmacji wybierają za przedmiot swoich prac magisterskich.

Wydaje się zatem, że Przegląd jest imprezą potrzebną i pożyteczną. Konkursy dla studentów i absolwentów farmacji organizowane są przez różne instytucje, jednak ich tematyka nie dotyczy aspektów historycznych. Przegląd jest jedyną możliwością pokazania tych prac, pisanych często z dużym zaangażowaniem, w szerszym gronie, daje też sposobność spotkania z kolegami z innych ośrodków. Prezentacje mogą również stać się inspiracją dla starszych kolegów, pokazując nowe tematy poszukiwań, nowe spojrzenie na historię farmacji, a także pasję młodych badaczy.

Na zakończenie Przeglądu autorom prezentacji wręczono dyplomy od organizatorów oraz

nagrody książkowe (trzytomowe dzieło *Problematyka naukoznawcza na łamach periodyku „Nauka Polska jej potrzeby, organizacja i rozwój”* autorstwa Stefana Zameckiego od IHN PAN; redaktor naczelny „Czasopisma Aptekarskiego” Wiktor Szukiel wręczył uczestnikom m.in.: *Album* artystki Agaty Słyki (wydany w ramach projektu Galeria Farmapress, który jest inicjatywą edytorską Wydawnictwa Farmapress) oraz *Farmaceutyczny Poradnik Kalendarz 2019*, instytucją wspierającą było także Muzeum Warszawy, które przekazało torby i notatniki).

Dyplomy jako wyraz uznania „...za nauczanie i krzewienie wiedzy o bogatych i pięknych tradycjach aptekarstwa oraz o historycznym znaczeniu dorobku nauk farmaceutycznych, a szczególnie za podjęcie kierownictwa pracy magisterskiej zgłoszonej na XIII PRZEGLĄD PRAC MAGISTERSKICH Z HISTORII FARMACJI...” wręczono również promotorom, którzy otrzymali też książkę L. Czyż – *Aptekarskie silva rerum, czyli subiektywny słownik farmaceutycznych tajemnic*.

Otrzymano: 2019.01.03 · Zaakceptowano: 2019.01.14